

Vilken kunskapssyn ska präglad den nya socialtjänstlagen?

DEBATT: Ett förslag i utredningen om en ny socialtjänstlag är att skriva in att arbetet ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Men uppfattningen om vilken kunskap som finns och behövs varierar stort. Socialarbetarna själva efterfrågar mer tid att omsätta den kunskap de har och att hinna reflektera, skriver Kerstin Svensson och Lars Plantin, båda professorer i socialt arbete och föreståndare för Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten.

Nuvarande regering har ett stort fokus på socialtjänsten. Så stort att en särskild socialtjänstminister tillsatts. En utredning lade 2020 grunden för en ny socialtjänstlag. Tidöavtalet behandlar flera konkreta punkter som rör socialtjänsten. De handlar framför allt om insatser för barn och familjer, både om mer förebyggande arbete och mer kraftfulla insatser. I regeringens budget för 2024 har medel avsatts för att socialtjänsten ska inleda förberedelser för en ny socialtjänstlag redan i år. Ett förslag i utredningen är att det ska skrivas in i lagen att socialtjänstens arbete ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Vi vill här uppmärksamma att det är en mycket stor variation på vad som anses vara vetenskap och beprövad erfarenhet, och därmed också vilken kunskap som behövs i socialtjänsten. Trots att alla verkar tycka det är en god idé finns ingen samsyn på vad kunskap, vetenskap och beprövad erfarenhet är.

En hållbar socialtjänst

Utredningen [Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag \(SOU 2020:47\)](#) hade i uppdrag att ge underlag för "en lagstiftning som främjar effektiva och kunskapsbaserade insatser av god kvalitet inom befintliga ramar" (Dir 2017:39). Kunskap och

effektivitet var alltså i fokus för det uppdraget och det angavs inte vad utredningen skulle komma fram till. Men "kunskap" betonades och "kunskapsbaserad socialtjänst" fick en central roll i förslaget som lämnades.

Utredningen betonar att det finns stora utmaningar i att systematisera den beprövade erfarenheten i socialtjänsten och vill stärka den statliga kunskapsstyrningen. När utredningen talar om kunskap väljer den genomgående att basera sig på myndighetsmaterial. I betänkandet framhävs bristen på vetenskaplig kunskap i socialtjänsten, framför allt kunskap om *"vilka utrednings- och bedömningsmetoder samt insatser som är mest lämpade för olika målgrupper"* (SOU 2020:47 s. 527).

Utredningen själv använder sig inte heller av forskning. Ingen forskning refereras och utredningen hade inte heller någon strukturerad referensgrupp av forskare knuten till sig. Utredningen förklarar inte heller vad man menar med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Ett statligt råd avgör vad som är rätt kunskap för socialtjänsten

Sedan 2015 finns *Förordning (2015:155) om statlig styrning med kunskap avseende hälso- och sjukvård och socialtjänst* som stadgar att det ska finnas ett statligt stöd för myndigheter som har ansvar för patienter och brukare så att de kan ge insatser av god kvalitet. Här anges att styrningen med kunskap har som mål att arbetet i socialtjänst bedrivs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

De statliga myndigheter som har i uppdrag att styra med kunskap ska samverka i ett rådgivande organ, Rådet för styrning av kunskap. Detta råd samlar tio myndigheter och anger på sin hemsida att det *"behandlar strategiskt viktiga frågor som bidrar till att rätt kunskap når fram till huvudmän samt profession"*.

Vad är kunskap i socialtjänsten?

Trots ambitionerna bakom förordningen och Rådet för styrning med kunskap är det inte så att det finns någon enhetlig kunskapssyn i socialtjänsten. Uppfattningen av vilken kunskap som finns och behövs varierar stort beroende på vem som tillfrågas.

En rapport som vi, utifrån Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten, presenterade i januari 2024, [Kunskap i socialtjänsten](#), visar de tydliga skillnaderna. Rapporten bygger på 30 fokusgrupper med 146 personer som representerar brukarorganisationer, socialarbetare, chefer, politiker, FoU-verksamheter, universitet och nationella aktörer i kunskapsstyrningen.

Den statliga kunskapsstyrningens aktörer menar att socialtjänsten behöver vara effektiv och betonar bristen på kunskap i socialtjänsten. De som är verksamma i socialtjänsten beskriver däremot många kunskapskällor och att "det väller in" kunskap från olika håll. Samtidigt har socialarbetarna med sig kunskaper från utbildning som sällan uppmärksammas och som sällan får tid att omsättas. De ger också exempel på att de kan gå utbildning inom ramen för sitt arbete, men när de ska omsätta kunskaperna i praktiken finns inte tid och möjlighet för det.

De som möter socialtjänsten såsom klienter betonar att de vill bli väl bemötta och att de ska få relevant information. De vill också att de som arbetar i socialtjänsten ska ha förståelse för att man såsom klient har problem, och därför kanske inte klarar av de krav som ställs.

Socialarbetarna talar om att det behövs tid för att sätta sig in i de problem som de möter och använda sina kunskaper för att hantera dem, men administrativa system och standardiserade manualer tar deras tid. Ambitionen om ökad effektivitet kan riskerar därför att vara direkt kontraproduktivt.

På universitetet vill man gärna ha nära samarbete med

socialtjänsten, och har det också, men det finns bekymmer i att hitta varandra i frågor om vilken kunskap som behövs och inte minst i temposkillnader. Socialtjänsten vill veta NU vad som fungerar, men forskning tar tid. Ett dilemma som ständigt nämns.

Högre chefer och politiker, och också de nationella aktörerna, vill framför allt ha kunskap i form av mätbara data. Det handlar om verksamhetsstatistik, utfall och effekter, men framför allt handlar det om att de lokala cheferna och politikerna vill ha information om de lokala förhållandena. Studier som visar att ett visst sätt att arbeta har positivt utfall för de flesta hjälper inte om man inte vet om det kommer att bli bra för just den här personen, så resonerar man.

Vad är möjligt att göra?

I socialtjänsten hanteras det stora flödet av information och kunskapskällor ofta genom att anställa någon form av specialister, eller att uppdra åt någon redan anställd att ansvara för att filtrera flödet, så att relevant kunskap når rätt tjänsteperson. Det är ett sätt att avlasta dem som arbetar i det direkta klientarbetet, En chef uttrycker det som att socialsekreterare "kanske borde lägga mer tid på sitt klientarbete".

Denna lösning är ett bra sätt att hantera kunskapsflödet, om man ser kunskap som något som kan paketeras och lämnas över. Det är helt i linje med idén om den nationella kunskapsstyrningen av socialtjänsten, där myndigheter har till uppgift att ta fram kunskap som socialarbetarna ska använda.

Socialarbetarna själva däremot efterfrågar mer tid att omsätta den kunskap de har och att hinna reflektera i arbetet. De ser sig själva som kunskapsaktörer, personer som både producerar och vidareutvecklar kunskaper. De kommer in i arbetet med en universitetsutbildning och bygger sedan vidare på den genom

erfarenheter. De värderar också erfarenhetsbaserad kunskap högt men det är lika oklart vad man menar med erfarenhet som vad man menar med kunskap.

Vart leder en ny lag?

Med den stora variation i syn på vilken kunskap som behövs i socialtjänsten är det ytterst osäkert vad en skrivning om "vetenskap och beprövad erfarenhet" kommer att innebära i praktiken. Med tanke på att utredningen för lagen bygger på myndigheternas kunskapssyn, och inte socialarbetarnas, är det svårt att se hur den kan leda till något annat än en stärkt nationell kunskapsstyrning. Läger man till det att Tidöavtalets ambitioner i väldigt liten utsträckning uttalas utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet blir frågan om vad som egentligen kommer att ske alltmer berättigad.

Socialtjänsten har redan idag stora problem med personalomsättning både för chefer och baspersonal. Hur ska erfarenhet kunna bli beprövad när de med erfarenhet lämnar?

Kommer någon att uppmärksamma värdet i att de som möter klienterna får omsätta sina kunskaper och göra ett gott jobb?

Eller ska socialarbetare fortsätta ses som helt utbytbara aktörer som får fasta manualer att arbeta utifrån? Forskningen har visat att det inte ger önskade resultat.

Det viktigaste nu är att försöka klargöra vilken kunskapssyn som ska präglade den nya socialtjänstlagen.

Kerstin Svensson, professor i socialt arbete, Lunds universitet och föreståndare för Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (FYS)

Lars Plantin, professor i socialt arbete, Malmö universitet och föreståndare för Forskarskolan för yrkesverksamma i socialtjänsten (FYS)

Bild: Arek Socha från Pixabay

Tidigare publicerad i [Tidskrift för kriminalvård](#)